

КРЪГЛА МАСА

„ПРОМЕНИ В ЕЛЕКТРОЕНЕРГИЙНИЯ ПАЗАР НА ЕДРО И ДРЕБНО: ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРОБЛЕМИ“

София, 7 март 2024 г.

ЗАКЛЮЧЕНИЯ И КОМЕНТАРИ НА МОДЕРАТОРА

I. ЗА СЪБИТИЕТО

1. Кръглата маса беше организирана от Института за енергиен мениджмънт. Участници в събитието бяха над 50 представители на държавни институции, бизнес асоциации и търговски дружества, неправителствени организации, експерти, медии и др.
2. Основният фокус на събитието беше предстоящата пълна либерализация на пазара на едро на електрическа енергия, частичната либерализация на пазара на дребно за домакинствата, отпадането на ролята на обществения доставчик и гарантиране на финансовата стабилност на крайните снабдителни, които ще са задължени да продават по регулирани цени поне до края на 2025 г. И докато промените влизат в сила от 1 юли 2024 г., то взаимоотношенията между заинтересованите страни, механизмите за гарантиране на безпроблемното предоставяне на услуги, както и необходимите финансови механизми и ресурси за това все още са на етап „обсъждане“.

II. ВОДЕЩИ АКЦЕНТИ

3. Още с приемането на промените в Закона за енергетиката през изминалата есен народните представители дават заявка, че през следващите месеци предстоят нови изменения, които да дадат отговор на висящите въпроси около предстоящата либерализация на електроенергийния пазар. Към момента такива все още няма, а са необходими, за да гарантират безпроблемната работа на сектора и гарантирането на сигурността на доставките.

4. Участниците в дискусиата посочиха, че настоящата законова и подзаконова нормативна рамка предвижда компенсирането на разликата между пазарната цена и определената от Министерски съвет базова стойност за електрическа енергия за домакинства да се компенсира по модел, който репликира използвания за небитовите потребители. Този подход не е приложим по няколко причини:
- Обемът на битовите клиенти (4,6 млн. през 2022 г.) е несравнимо по-голям в сравнение с небитовите (582 хил., присъединени към мрежа ниско напрежение през 2022 г.);
 - Необходимост от технологично време за пренастройване на системите за фактуриране, включително, за да се отразят неизбежните промени в съдържанието на фактурите – процес, който не може да стартира, без институциите да предоставят нужните технически спецификации с оглед на нормативна, регулаторна и финансова яснота относно предстоящите промени;
 - Необходими са и допълнителни указания за начисляване на ДДС с оглед правилното му отразяване във фактурите на клиентите, съответно коректно определяне на дължимата вноска за ДДС към държавата, която крайните снабдителни трябва да внесат;
 - Ролиращо отчитане и фактуриране на битови клиенти – отчитане и издаване на фактури за един и същи период, но на различна дата от месеца, например 5-то, 10-то и 15-то число. Не е възможно огромният брой фактури да се издава в един ден, каквото е очакването според действащата нормативна рамка;
 - В резултат на горното и подходът за изчисляване на компенсацията – на база на средна цена на Пазар „Ден напред“ на Българската независима енергийна борса (БНЕБ) за предходния календарен месец, се създава неяснота относно размера на очакваната компенсация;
 - Досега крайните снабдителни са използвали разсрочено разплащане с обществения доставчик, което намалява ликвидния натиск върху тях, но от началото на юли са задължени да купуват необходимите количества от БНЕБ, където се начисляват допълнителни такси, необходимо е предоставяне на финансови гаранции и разплащанията за закупуване на електрическа енергия са ежедневни. Участието на борсата изисква и наемане на специализиран персонал, което е още един източник на допълнителни разходи за дейността, непредвидени в проекта за изменение на Наредба 1 за регулиране на цените на електрическата енергия;

- Заплащане на фактурите, според общите условия на дружествата, отнема средно около 50 дни след доставката, което в допълнение към горното създава допълнителен ликвиден натиск;
 - „Изоставаща“ компенсация, която се изплаща на 20-то число на месеца, следващ месеца на фактуриране;
 - Горната компенсация може допълнително да се забави, тъй като Фонд „Сигурност на електроенергийната система“ проверява всяка една фактура преди да заплати съответната сума, в случая – около 4,6 млн. фактури. Този процес е свързан и с допълнителни разходи за услугата по цялата верига на снабдяване, както и с необходимото технологично време за изпълнение на задължението за предоставяне на информация.
5. В резултат на всичко това трите крайни снабдителни дружества очакват да се отвори недостиг за финансиране на дейността им още през първите дни на юли 2024 г., който да достигне до 400 млн. лв. през зимните месеци. При запазване на базовата стойност на нивото на миксовата цена на НЕК от настоящия ценови период, може да се очаква натрупаният ликвиден недостиг на дружествата за ценовия период 2024–2025 г. да е около 600 млн. лв.
6. За да се избегнат подобни проблеми, беше обсъдено компенсациите от Фонд „Сигурност на електроенергийната система“ да са по-чести, вместо само веднъж в месеца, както е предвидено в момента. Подобна стъпка може и да облекчи частично ситуацията, но не решава въпроса с ежедневното закупуване на електрическа енергия от БНЕБ и последващото плащане от фонда, посочиха участници в дискусиата.
7. В тази връзка, –представителите на държавните институции посочиха, че няма нормативно задължение за закупуване на електрическа енергия единствено от Пазар „Ден напред“ на БНЕБ, докато участници в дискусиата възразиха, че de facto това ще е крайният резултат. Описаната ситуация е резултат от липсата както на стимули, така и на механизъм за управление на търговския риск. Настоящите текстове може и да са продиктувани от презастраховане срещу злоупотреби, но твърде едностранчивата и ограничаваща нормативна рамка ще доведе до по-високи системни разходи, вместо да се стреми към оптимизирането им. Нещо повече – функциите на регулаторите по линия на Регламент (ЕС) №1227/2011 за целостта и прозрачността на енергийния пазар на едро (REMIT) се засилват, което е достатъчен и надежден инструмент в посока предотвратяване на пазарни злоупотреби.

8. Всички участници в дискусията се обединиха около един от основните проблеми към настоящия момент – очакваният дефицит във ФСЕС, който вече е довел до забавяне на плащания към различни търговски участници. При липса на решение на това предизвикателство може да се очаква натрупване на междуфирмена задлъжнялост, забавяне на компенсациите за крайните снабдители, както и невъзможност за създаване на допълнителен инструмент за ликвидната им подкрепа, включително по-чести плащания.
9. В сравнение с предходните вълни на либерализация, предстоящите промени засягат най-голямата част от пазара, както като брой участници, така и като обем потребявана електрическа енергия. Профилът на клиентите също е различен – снабдяването на стопанските клиенти е с по-нисък риск от това на бита, доколкото допуска авансови и междинни плащания, гаранции и други инструменти, които не са налични по отношение на домакинствата. Това налага процесът да е напълно нормативно и регулаторно ясен, финансово обезпечен, детайлно подготвен и управляем. Необходима е повече прозрачност от страна на институциите както по отношение на предстоящите промени от началото на юли 2024, така и при изготвянето на мащабна информационна кампания за пълната либерализация на домакинствата, която предстои от 1 януари 2026 г.
10. Пазарните участници се обединиха около мнението, че няколко месеца след измененията в закона и месеци преди новото ценово решение все още се намираме на ниво „обсъждане“ на възможен подход. Съществуват различни механизми, които могат да помогнат, и най-вероятно ще е необходим комплекс от такива, тъй като не съществува панацея в настоящата ситуация. Трябва да е ясно коя е оптималната комбинация от тези механизми, за да могат да се облекат и в нормативни текстове, но все още няма постигнато съгласие по този въпрос.

III. НЕОБХОДИМИ ПРОМЕНИ

11. Възможните решения включват отпускане на държавни гаранции, частични авансови плащания от ФСЕС, реална оценка на допълнителните разходи на крайните снабдители и включването им в компонентата за дейността и др.
12. Финансовото състояние на ФСЕС е допълнително утежняващо обстоятелство както за предстоящата частична либерализация, така и за ефикасното функциониране на пазара. Надценените очаквания за приходи от продажбата на въглеродни квоти, както и за пазарните цени на електрическата енергия водят до по-ниски приходи, а разходите се увеличават както за компенсиране на производители с преференциални цени,

така и за предстоящите компенсации за домакинствата. Следва да се намери бързо и устойчиво решение на тези предизвикателства.

13. Възможно е да се помисли за предвиждане на нормативни промени, които да позволят на крайните снабдители да закупват част от необходимата им електрическа енергия по двустранни договори като за бенчмарк се използват ликвидни регионални борси по подобие на начина, по който регулаторът определя прогнозната пазарна цена.
14. В най-кратки срокове следва да се организират оперативни срещи между Министерството на енергетиката, Комисията за енергийно и водно регулиране, Фонд „Сигурност на електроенергийната система“, Българска независима енергийна борса и народни представители за да се обсъдят различни подходи и решения, както и да се избере оптималният вариант за провеждането на необходимите реформи.
15. Дискусията не бива да остава с отворен край, предвид изтичащото време до старта на заложената в Закона за енергетиката реформа. Необходимо е до края на месеца да има нова публична дискусия за представяне на резултатите от обсъжданията, за да се внесе повече яснота относно предстоящите промени.

Славчо Нейков

Модератор на събитието